

Saa'mi siidsaábbar | Kolttien kyläkokous
Sevettijärventie 9080
99930 SEVETTIJÄRVI
kolttien.kylakokous@saamisiidsaabbar.fi

LAUSUNTO
25.9.2020

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO
kirjaamo@stm.fi

Viite: Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi VN/8871/2019

1.Tausta

Saa'mi siidsaábbar, Kolttien kyläkokous, on kolttasaamelaisten perinteinen ja ikiaikainen itsehallintojärjestelmä. Kolttien kyläkokous päättää kolttien elinkeinoja ja elinolosuhteita koskevissa laajakantoisissa tai periaatteellisissa asioissa. Kolttien kyläkokouksen toiminnasta säädetään kolttalaissa (253/1995), jonka tavoitteena on edistää kolttaväestön ja -alueen elinolosuhteita ja toimeentulomahdollisuuksia sekä ylläpitää ja edistää kolttakulttuuria.

Kolttalain 56 §:n mukaan valtion ja kunnan viranomaisten käsiteltävinä olevissa kolttien elinkeinoja ja elinolosuhteita koskevissa laajakantoisissa tai periaatteellisissa asioissa viranomaisten on varattava kolttien kyläkokoukselle ja kolttaneuvostoille tilaisuus lausunnon antamiseen.

Huomautamme, että Kolttien kyläkokoukselta ei ole pyydetty lausuntoa hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi. Kyseessä on kolttasaamelaisten elinolosuhteita koskeva laajakantoinen ja periaatteellinen asia, joka vaikuttaa välittömästi ja erityisellä tavalla kolttasaamelaisten asemaan alkuperäiskansana.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti Suomessa toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistus ja perustetaan maakunnat. Uudistuksessa on hallitusohjelman mukaisesti tavoitteena kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut kaikille suomalaisille, parantaa palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua.

Palvelujen yhdenvertainen saatavuus on saamelaisväestön kannalta keskeinen uudistuksen tavoite ja sen toteutumista lakiesityksissä tulee arvioida suhteessa saamelaisten perusoikeuksiin. Sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat osaltaan saamelaisväestön terveyttä ja hyvinvointia sekä sitä kautta voivat kaventaa terveys- ja hyvinvointieroja. Esitettyjen toimien tulisi edistää tosiasiallista tasa-arvoa sosiaali- ja terveydenhuollossa ja parantaa haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden sekä väestöryhmien asemaa. Kolttsaamelaiset ovat tässäkin suhteessa erittäin epätasa-arvoisessa asemassa omakielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuuden ja tarjonnan suhteen. Koltansaamenkielisiä sote-palveluita on tällä hetkellä saatavilla hyvin niukasti, lähes kaikki omakieliset palvelut tuotetaan Saamelaiskäräjien kautta ohjatun Sosiaali- ja terveysministeriön myöntämän erillismäärärahan avulla.

Kolttien kyläkokous kolttsaamelaisten itsehallintojärjestelmänä tulisi olla mainittuna hallituksen esityksen toisessa kappaleessa Nykytila ja sen arviointi kohdassa 2.2.4 Muut itsehallintojärjestelmät. Kyläkokousjärjestelmä pitää sisällään kolttsaamelaisten kylien yhteiset kyläkokoukset, jotka ovat järjestelmän ylin päättävä elin, sekä kokouksissa kolmeksi vuodeksi kerrallaan valittavat kyläkohtaiset koltthaneuvostot. Kyläkokousjärjestelmää johtaa kolmen vuoden välein vaalilla valittava kolttien luottamusmies. Kolttien kyläkokouksen toiminnasta säädetään kolttilaissa (253/1995).

2. Sote-maakuntalaki

Sote-maakunnan ja kuntien neuvottelusta säädettäisiin lain 14 §:ssä. Kolttien kyläkokous esittää, että Lapin sote-maakunnan ja Inarin kunnan neuvotteluista valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta on kuultava Kolttien kyläkokousta. Menettelyllä parannettaisiin kolttasaamelaisten palvelun käyttäjien yhdenvertaisuutta sekä kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien turvaaminen palvelujen suunnitelmallisessa toteutuksessa ja arvioinnissa.

Uudessa Lapin sote-maakunnassa olisi vähintään 59 maakuntavaltuutettua, joista valtaosa tulee edustamaan suurimpia kaupunkeja. Saamelaisten osallistumisoikeutta sote-maakunnan päätöksentekoon olisi vahvistettava maakunnan toimielimissä sote-maakuntalain 4. luvussa. Sote-maakuntavaltuustoon tulisi saada edustus saamelaisille edustajille huomioiden kolme Suomessa puhuttua saamen kieliryhmää. Kolttien kyläkokous esittää, että tulevaan maakunnan valtuustoon varattaisiin kiintiöön perustuva edustuspaikka kolttasaamelaiselle edustajalle, jonka valinta tapahtuisi Kolttien kyläkokouksen toimesta. Vastaavat määrät saamelaisten esittämiä varavaltuutettuja valittaisiin myös edellä kuvatulla tavalla lain 25 § mukaisesti. Lisäksi sote-maakuntahallituksessa tulisi olla kiintiöpaikka saamelaisten edustajalle.

Sote-maakuntalain §:stä 33 Kansalliskielilautakunta ja saamen kielen lautakunta 5 momentista puuttuvat viittaukset Kolttien kyläkokoukseen kolttasaamelaisten edustajana sekä kolttalain 56 §:n mukaiseen kolttien kyläkokouksen kuulemisvelvoitteeseen, jota ei voi korvata saamen kielen lautakunnan toiminnalla. Pykälään tulee sisällyttää myös Kolttien kyläkokoukselle oikeus nimetä jäseniä saamen kielen lautakuntaan. Lautakunnan jäsenten nimeämiseen Kolttien kyläkokous esittää, että vähintään puolet lautakunnan jäsenistä on nimettävä Saamelaiskäräjien esittämistä henkilöistä ja vähintään yksi jäsen sekä varajäsen on nimettävä Kolttien kyläkokouksen esittämistä henkilöistä.

34 § 3 momenttiin tulee lisätä saamen kielilain velvoite: Viestinnässä on käytettävä selkeää ja ymmärrettävää kieltä, otettava huomioon sote-maakunnan eri asukasryhmien tarpeet *ja saamen kielilain velvoitteet*.

41 §:n Sote-maakuntastrategiasta tulisi Lapin sote-maakunnan kuulla Kolttien kyläkokousta kolttalain 56 §:n mukaisesti. Kyseessä oleva kokonaisuus on kolttasaamelaisten elinkeinoja ja elinolosuhteita koskeva laajakantoinen tai periaatteellinen asia sekä strategian asiat ovat kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon alaisuuteen kuuluvia asioita.

Oikaisuvaatimus ja sote-maakuntavalitus-luvun §:n 140 Oikaisuvaatimus- ja valitusoikeus on lisättävä Kolttien kyläkokoukselle oikeudet. Kolttien kyläkokouksella tulisi olla kolttansaamen kieltä tai kolttasaamelaista kulttuuria koskevan itsehallinnon alaisuuteen kuuluvasta päätöksestä oikeus tehdä sote-maakuntavalitus tai oikaisuvaatimus, jos koetaan, että päätös loukkaa kolttasaamelaisten oikeuksia.

3. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki

Saamenkielisten sote-palveluiden saavutettavuuden edistäminen määrätään järjestämislain 4 §:ssä. Kolttien kyläkokous esittää pykälään lisättäväksi veloitteen kielellisen ja kulttuurisen saavutettavuuden edistämisestä.

5 §:ssä Palveluiden kieli saamelaisten kotiseutualueella tulisi saada sote-palveluita sekä suomen että saamen kielellä ja sama oikeus saada palveluita tulisi olla koko Lapin sote-maakunnan alueella tuotettavissa palveluissa.

Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvan kunnan on laadittava saamelaisia koskeva hyvinvointikertomus ja -suunnitelma järjestämislain 6 §:n mukaan. Suunnitelman laadintaan tulisi ottaa mukaan yhteistyö Saamelaiskäräjien ja Inarin kunnassa myös Kolttien kyläkokouksen kanssa.

7 §:n Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sote-maakunnassa on myös lisättävä yhteistyövelvoite. Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, hyvinvointikertomus ja -suunnitelma laaditaan yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja Inarin kunnassa myös Kolttien kyläkokouksen kanssa. Kyseisten kuntien on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä yhteistyötä Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen kanssa.

8 §:n Sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämisvastuu on lisättävä, että Lapin sote-maakunnalla on saamelaisten kotiseutualueella järjestämisvastuu sote-palveluista saamen kielillä niin, että palveluita on saatavilla saamen kielillä saamen kielilain velvoittavalla tavalla. Tulkkaus ei ole riittävä taso saamen kielilain veloitteiden täyttämiseksi vaan saamen kielen taitoisia työntekijöitä tulee olla riittävästi. Lapin sote-maakunnalla tulee olla valtakunnallinen kokonaisvastuu saamenkielisten sote-palveluiden kehittämisestä tulevaisuudessa.

11 §:n Sote-maakunnan palvelustrategiasta tulee lisätä vastaavat kirjaukset yhteistyöveloitteesta kuin 6 ja 7 §:iin. Lapin sote-maakunnassa saamelaisten kotiseutualueen kunnissa palvelustrategia laaditaan yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja Inarin kunnassa myös Kolttien kyläkokouksen kanssa.

4. Laki pelastustoimen järjestämisestä

Pelastustoimen järjestämisessä tulee erityisesti ottaa huomioon pelastustoimen palveluiden kattavuus alueen laajuus ja harva asutus huomioiden. Pelastustoimen palvelutason määrityksessä, ml. ensihoitopalvelutehtävissä, huomioidaan alueelle matkailun tuoman henkilömäärän kasvu. Ensihoitotehtävissä tulisi myös huomioida saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet.

5. Laki sote-maakuntien rahoituksesta

Sote-maakunnan rahoituksesta säädetään sote-maakuntien rahoituslailla, jossa toiminta esitetään rahoitettavan pääosin valtion rahoituksella ja osaksi palvelujen käyttäjiltä perittävillä asiakasmaksuilla. Valtion rahoitus sote-maakunnille on esityksen mukaan yleiskatteellista (§ 1) ja käytettävä rahoitusmalli perustuu tarveperusteiseen ja olosuhdetekijät huomioivaan rahoitukseen (§ 3), jonka käytössä sote-maakunnalla on itsenäinen päätösvalta (§ 4). Saamenkielisyyslisää esitetään käytettäväksi Lapin sote-maakunnan alueella sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallisten kustannusten määräytymisperusteena (§ 20).

Saamenkielisiin palveluihin ei olisi erityistä ns. korvamerkittyä rahoitusta. 2 §:n Määritelmät 1 momentin kohdassa 7 rahoitus perustuisi siihen, että henkilö on ilmoittanut väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 3 §:ssä tarkoitettuun väestötietojärjestelmään äidinkielekseen saamen kielen. Rahoituksen perusteena tulisi olla saamelaisten lukumäärä, ei äidinkieli-merkintään väestötietojärjestelmässä perustuva saamenkielisten määrä. Tästä johtuen myös lain 3 §:n määräytymisperusteeksi tulee saamenkielisyyslisä muuttaa saamelaisuuslisäksi. Rahoitus tulee määräytyä suhteessa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tuottamisen tosiasiallisiin kustannuksiin. Kolttien kyläkokous esittää lisäksi, että saamenkielisten palvelujen järjestämiseen kohdennetun määrärahan käytöstä kuullaan myös Kolttien kyläkokousta

20 §:n Saamenkielisyyslisä Kolttien kyläkokous esittää, että saamenkielisyyslisä muutetaan muotoon saamelaisuuslisä. Lisäosan määräytymisperusteena tulee olla saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tosiasialliset kustannukset.

6. Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta

Laissa kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta §:ssä 4 Määritelmät 10 kohdassa saamenkielisellä tarkoitettaisiin henkilöä, joka on ilmoittanut väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja Väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuun väestötietojärjestelmään äidinkielekseen saamen kielen. Määritelmä on ongelmallinen, koska väestötietojärjestelmään on mahdollista merkitä vain yksi äidinkieli ja useilla saamen kieltä puhuvilla saamelaisilla ei tästä syystä ole saamen kieli merkittynä äidinkieleksi väestötietojärjestelmässä. §:n 16 Saamelaisten kotiseutualueen kunnan lisäosan laskemistavan perusteena tulisi olla saamelaisten lukumäärä, ei äidinkieli-merkintään väestötietojärjestelmässä perustuva saamenkielisten määrä.

7. Saamen kielilaki

Saamen kielilain §:n 2 Lain soveltamisala olisi tarpeen tehdä lisäyksiä myös Kolttien kyläkokouksen osalta niin pian kuin mahdollista. Viranomaisiin, joihin lakia sovelletaan, tulisi Kolttien kyläkokouksen osalta sisältää koko hallintojärjestelmä kolttalain 42 §:n tarkoittamien kokousten sijaan.

8 §:n Viranomaisten tiedottaminen Kolttien kyläkokous esittää, että viranomaisten tiedottaminen pitää sisällään myös verkossa tapahtuvan saamenkielisen tiedottamisen.

Kolttien kyläkokous esittää, että 12 §:ssä Oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisessa saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä ja oikeus saada julkisia palveluja saamen kielellä. Tulkkauksen järjestäminen ei täytä yhdenvertaisten ja laadukkaiden palveluiden saatavuuden kriteereitä.

Sama oikeus on saamelaisella saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolellakin valtion viranomaisissa silloin, kun nämä muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät kotiseutualueen viranomaisessa vireille tulleita asioita.

31 §:n Valtion taloudellinen vastuu Kolttien kyläkokous esittää, että saamen kielilain 31 §:n mukaisiin kustannuksiin varattua määrärahaa korotetaan vastaamaan todellisia tarpeita.

Kolttien kyläkokouksen puolesta,

Sevettijärvellä 25.9.2020

Veikko Feodoroff, kolttien luottamusmies

Kolttien kyläkokous